

В. В. Волобуєв

ад'юнкт кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Факультету забезпечення оперативно-службової діяльності
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОЕКТНОГО УПРАВЛІННЯ

У представленій статті здійснено актуалізовано проблему формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.

Проаналізовано бібліографічні джерела різних видів, як то монографії, дисертації та статті. Аналіз торкнувся досягнень не лише вітчизняної педагогічної науки, але й зарубіжної.

Виокремлено недосліджене досі питання, що стало об'єктом наукового пошуку автора.

У викладі основного матеріалу подано визначення понять «готовність», «професійна готовність», «професійна готовність майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління» (процес та результат, але як умову результативної реалізації можливостей та потенціалу офіцера-прикордонника щодо здійснення в органах охорони державного кордону проектного управління; це синергія інтелектуального потенціалу, особистісних характеристик офіцера-прикордонника та життєвого і професійного досвіду, сформованого згідно із вимогами майбутньої професійної діяльності прикордонників; професійно важлива особистісна характеристика, що уможливує реалізацію проектного підходу в управлінській діяльності органу охорони державного кордону). Визначено педагогічні умови формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління: розвиток мотивації курсантів-прикордонників щодо вивчення алгоритму дій у проектній діяльності; збагачення змісту навчальних дисциплін прикладами проектного менеджменту; використання активних методів у навчанні курсантів приймати управлінські рішення на засадах проектного підходу; розширення професійно-орієнтованої практичної навчальної діяльності курсантів та розвиток корпоративної культури.

Сформульовано висновки, у яких враховано результати проведеного дослідження.

Ключові слова: *готовність, професійна готовність, майбутні офіцери-прикордонники, професійна діяльність, педагогічні умови.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фактор управління є пріоритетним атрибутом професійної діяльності офіцерів-прикордонників. Зважаючи на ті події, що мають місце в Україні – війна з Росією – і як наслідок: руйнація економіки, інфраструктури, виявлення недоліків в управлінській сфері тощо. Зважаючи на це, якість управлінської діяльності у секторі оборони та безпеки є сьогодні надзвичайно актуальним поняттям. І досвід трансформацій у демократичних суспільствах, і логіка раціонального мислення, констатують, що зміни необхідно розпочинати з освітнього середовища. Тому ми звернулись до проблеми формування професійної готовності до проектного управління майбутніх офіцерів-прикордонників. Цілком очевидно, що прикордонне відомство потребує кардинального реформування та модернізації. Прикордонна служба виконує низку професійних завдань сфери прикордонної, а отже національної безпеки. Враховуючи пріоритетність таких завдань, важливо удосконалити зміст професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордон-

ників саме у сфері готовності до управління, і зокрема до реалізації проектного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор.

Підтвердженням актуальності представлені проблеми є досить незначна кількість відповідних наукових праць у педагогіці. Переважно більшість наукових досліджень з проектного управління зафіксована у галузі наук з державного управління, економіці та психології. Нами проаналізовано усі різновиди досліджень: від наукових публікацій до дисертацій та монографій. Для проведення логічної операції визначення поняття «професійна готовність до проектного управління майбутніх офіцерів-прикордонників» нами вивчено ті посібники, що використовують в менеджменті, зокрема: К. Когон (автор посібника з проектного управління для фахівців, котрі не мають статусу офіційного проект-менеджера) [6], Р. Тян – основи проектного менеджменту [15], Р. Ньютон – розробник фундаментальних засад проектного управління [13], Р. Гарієс – сутність проектів в управлінській діяльності [17], С. Гомес – проекти в організа-

ційних змінах [18]. В Україні також активізувались дослідники: Л. Кобиляцький – автор перших вітчизняних посібників з проектного управління [7], Є. Матвіїшин – особливості проектних дій [12], В. Кучеренко – виокремлення різновиду ділових проектів [9], Л. Збараська – практичні рекомендації щодо здійснення проектного управління [16], Я. Мартинишин (позиціонування проектного управління як державного стратегічного інструменту) та багато інших [11]. На особливу увагу заслуговують праці О. Костюченко, яка присвятила увагу дефініції «психологічної готовності» до проектного управління [8].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в узагальненні досвіду формування готовності в майбутніх офіцерів-прикордонників та визначенні педагогічних умов формування професійної готовності до проектного управління в майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу. Проектне управління не є продуктом виключно теоретичного доробку. Цей вид управління виник як результат практичної діяльності. І відчуває зміни лише проектологам-практикам. Увага до проектного управління пояснюється тим, що саме воно дало змогу удосконалити управлінські та організаційні процеси. Зважаючи на те, що чимало інновацій в сучасному суспільстві приходять саме з бізнесу, така ситуація мала місце і з проектним менеджментом. Варто наголосити на тому, що у розвинених країнах світу проектне управління активно реалізовується не лише у приватному секторі економіки, але й у державній сфері. Саме це є підтвердженням ефективності проектного управління. З метою розкриття сутності поняття «професійної готовності до проектного управління в майбутніх офіцерів-прикордонників», слід зупинитись на специфіці проектного менеджменту:

- сприйняття заходу або завдання як проекту;
- кожен проект має початок та завершення;
- з метою успішної реалізації проекту необхідно здійснити планування та організацію дій;
- залучати до виконання проекту лише необхідних для окремих функцій експертів/фахівців/спеціалістів [14].

Можна констатувати, що в Україні проектний менеджмент не знайшов поки що свого застосування. Впроваджене таке управління тільки в декількох приватних компаніях, проте в жодній державній інституції. Бойові дії на території нашої держави засвідчили потребу у професіоналах та потужних інструментах управління. Особливо це актуально для прикордонної служби України, на яку покладено виконання важливих професійних завдань: від виходу на неконтрольовану ділянку кордону до впровадження електронного документообігу, внесення змін у професійну підготовку персоналу відомства.

Нами було розглянуто декілька важливих категорій, що сьогодні використовують науковці-педагоги – компетентність, здатність, підготовленість та готовність. З-поміж цих понять ми обрали саме готовність, що виступає як результат підготовки, як дещо ширша дефініція ніж компетентність. Оскільки майбутній офіцер-прикордонник може бути компетентним, проте не готовим до реалізації проектного управління в органах охорони державного кордону. Наголошуємо, що поняття «готовність» є психолого-педагогічним, оскільки жодна наукова галузь сьогодні не може бути автономною, відокремленою від інших галузей. Проаналізуємо зміст та сутність понять «готовність» та «професійна готовність».

У психологічних та педагогічних дослідженнях готовність виступає багатоплановим поняттям: синергія професійно-особистісних якостей; певний стан особистості; певна особистісна якість; сукупність здібностей.

Вчена О. Костюченко зазначає, що готовність можна представити у такому вигляді: потреба у поєднанні зі знаннями та вміннями [8].

Особливу цінність для представленого дослідження становлять наукові праці представників прикордонної служби: Т. Бунєєв визначав готовність як комплекс інтелектуальних, емоційно-вольових та мотиваційних якостей і військово-професійного блоку знань, умінь та навичок, що уможливають ініціативність офіцера, творчість, та сміливість за управлінські рішення [4].

Таким чином, поняття готовність означає кінцевий результат професійної підготовки, що є інтегральним особистісним утворенням з когнітивного, мотиваційного, емоційного та діяльнісного компонентів. Водночас готовністю є певний рівень психіки, що є основою високих показників досягнень і є залежним від інформації, можливостей щодо зміни ситуації [1-3; 10].

Проектне управління у прикордонній службі вимагає від офіцера-прикордонника виконати роль неофіційного проектолога-управлінця, котрий повинен знати основи управління, соціології, теорії інформації, комунікації, володіти рівнем корпоративної культури, вміти передавати інформацію та розподіляти різноманітні функції між членами проекту, контролювати їх, визначати відповідність між членами проекту та завданнями, що необхідно виконати.

Тому, на запропоновано *професійну готовність до проектного управління майбутніх офіцерів-прикордонників* як процес та результат, але як умову результативної реалізації можливостей та потенціалу офіцера-прикордонника щодо здійснення в органах охорони державного кордону проектного управління.

Професійна готовність до проектного управління майбутніх офіцерів-прикордонників –

це синергія інтелектуального потенціалу, особистісних характеристик офіцера-прикордонника та життєвого і професійного досвіду, сформованого згідно із вимогами майбутньої професійної діяльності прикордонників.

Професійна готовність до проектного управління майбутніх офіцерів-прикордонників – професійно важлива особистісна характеристика, що уможливує реалізацію проектного підходу в управлінській діяльності органу охорони державного кордону.

Зважаючи на визначення професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління (далі – ПГМОППУ), вважаємо за необхідне конкретизувати педагогічні умови її формування.

З метою якісного обґрунтування педагогічних умов формування ПГМОППУ проаналізуємо зміст поняття «умова» та «педагогічна умова». Дослідники вкладають у дефініцію «умова» різний зміст: обставини, що дає змогу здійснювати, створювати або утворювати що-небудь; обставина, специфіка об'єктивної дійсності задля реалізації чого-небудь; комплекс правил для певної галузі життя, що повинні забезпечити нормальне функціонування чого-небудь. З поданих трактувань можна зробити висновок, що педагогічні умови формування ПГМОППУ є сукупністю можливостей змісту, форми, методу та матеріального простору, що сприяють вирішенню конкретних педагогічних завдань. Таким чином, педагогічними умовами формування ПГМОППУ є комплекс зовнішніх факторів освітнього середовища та внутрішніх особливостей курсантів-прикордонників, достатніх та необхідних для цього процесу. Вважаємо, що кожна виокремлена нами педагогічна умова буде мати ефективний вплив на практику організації освітньої діяльності щодо формування ПГМОППУ. Визначення та обґрунтування педагогічних умов здійснено опору на парадигму системного науково-методологічного підходу, сутність якого полягає в тому, що усі системи можуть розвиватись та функціонувати за сприятливих умов, у нашому випадку – педагогічних умов.

Необхідно зазначити, що у виокремленні педагогічних умов формування ПГМОППУ є врахування змісту дидактичних принципів, яким підпорядковується освітній процес: зв'язку теорії з практикою, професійної спрямованості, послідовності, варіативності, логічності, безперервності, автономності, інтеграції, прагматизму.

Результати проаналізованого досвіду вирішення проблеми впровадження проектного управління в державний сектор, стан сформованості ПГМОППУ дають змогу висловити припущення щодо того, що формування ПГМОППУ буде більш результативним за рахунок впровадження в освітній процес конкретних педагогічних умов:

1) *розвиток мотивації курсантів-прикордонників щодо вивчення алгоритму дій у проектній діяльності;*

2) *збагачення змісту навчальних дисциплін прикладами проектного менеджменту;*

3) *використання активних методів у навчанні курсантів приймати управлінські рішення на засадах проектного підходу;*

4) *розширення професійно-орієнтованої практичної навчальної діяльності курсантів та розвиток корпоративної культури.*

Вибір першої педагогічної умови формування ПГМОППУ обумовлений тим, що професійна підготовка курсантів-прикордонників політико-економічними, соціально-культурними та іншими факторами. Мотивація до здійснення певних дій можлива через усвідомлення вагомості управлінської діяльності офіцерів-прикордонників має вплив на ефективність діяльності.

Зміст другої педагогічної умови пов'язаний із тим, що в академії прикордонної служби існує декілька освітньо-професійних програм, за якими курсанти-прикордонники здобувають спеціальність. Лише у декількох освітніх програмах є навчальні дисципліни про проектну управління: «Управління проектами», «Основи наукового управління». Завданням науково-педагогічних працівників є розроблення такого змісту завдань, ситуацій, що можна інтегрувати у зміст достатньої кількості навчальних дисциплін.

Розроблення третьої педагогічної умови пов'язана з тим, що формування спеціальних здібностей та якостей, що дозволять забезпечити високий рівень компетентності та професіоналізму. Тому слід впроваджувати в освітній процес такі форми, методи та способи формування проектних умінь та навичок, щоб було враховано індивідуальні психологічні характеристики кожного курсанта-прикордонника, поштовх до саморозвитку та професійного самовдосконалення.

Вибір четвертої педагогічної умови пов'язаний із тим, що необхідно забезпечити таку професійну підготовку курсантів-прикордонників, в якій буде відтворено реальні умови професійної діяльності. Кожен курсант по завершенню навчання посяде своє місце у функціональній ієрархії прикордонного відомства і обов'язково буде виконувати управлінські функції. Вагому частку знань, умінь та навичок щодо проектного управління майбутні офіцери-прикордонники повинні отримати під час освітньої діяльності.

Таким чином, у визначенні педагогічних умов формування ПГМОППУ нами враховано сутність, зміст та компонентну структуру професійної готовності до проектного управління, специфіку майбутньої професійної діяльності, зміст проектного управління.

Висновки. Сформованість у майбутніх офіцерів-прикордонників готовності до проектного управ-

ління має прямий вплив на ефективність діяльності органів охорони державного кордону. Прикордонна служба потребує впровадження сучасних результативних управлінських інструментів.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень можуть бути питання аналізу зарубіжного досвіду застосування проектного управління у секторі безпеки та оборони на Заході, конкретизація системи моніторингу щодо сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.

Список використаної літератури:

1. Балагур Л. О. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04. – Хмельницький, 2015.– 227 с.
2. Балендр А. В. Формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення конфліктних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / НАДПСУ. – Хмельницький, 2011. – 22 с.
3. Богданюк О. Д. Формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів-кінологів Державної прикордонної служби : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАДПСУ. – Хмельницький, 2011. – 22 с.
4. Бунєєв Т. В. Розвиток готовності в молодих офіцерів-прикордонників до самостійного виконання посадових обов'язків : дис. ... кандидата пед. наук : 20.02.02. ; Нац. акад. Прикордон. військ України. – Хмельницький, 2002. – 212 с.
5. Керівництво з основ Проектного Менеджменту/ Пер. з англ. УАУП, 1999.
6. Когон К., Блейкмор С., Вуд Дж. Керування проектами для «неофіційних» проект-менеджерів / пер. з англ. М. Євсєєнко, О. Кожушко. Харків : Вид-во «Ранок» : Фабула, 2019. 240 с.
7. Кобиляцький Л. Управління проектами: Навч. посібник. МАУП, 2002.
8. Костюченко О. В. Психологічна готовність менеджера до управління проектною діяльністю [Електронний ресурс] // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Менеджмент соціокультурної діяльності. – 2018. – Вип. 1. – С. 25-40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bknucams_2018_1_4
9. Кучеренко В., Маркітан О. Управління діловими проектами: Навч. Посібник. ЦНЛ, 2005.
10. Лемешко О. В. Сутність готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення нестандартних ситуацій у пунктах пропуску через державний кордон // *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки* / голов. ред. О. В. Діденко. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2015. – № 2. – С. 154–163.
11. Мартинишин Я. М., Костюченко О. В. Проектний менеджмент як стратегічний інструмент розвитку соціокультурної сфери [Електронний ресурс] // *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* – 2018. – № 4. – С. 84-89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2018_4_17.
12. Матвіїшин Є. Планування проектних дій: Навч. посібник ЛРІДУ НАДУ, 2007.
13. Ньютон Р. Управління проектами від А до Я. / пер. з англ. Альпіна Бізнес Букс. К, 2007. 211 с.
14. Словник-довідник з питань управління проектами / За ред. С. Бушуєва Деловая Україна, 2001.
15. Тянь Р. та ін. Управління проектами: Підручник. ЦНЛ, 2004.
16. Управління проектами: Навч. Посібник / Л. О. Збаразська та ін. ЦУЛ, 2008.
17. Gareis R. Happy Projects. ASE Printing House. Bucharest. 2010. P. 79–86
18. Gomes C., Lisboa J. Project management in the context of organizational change. *International Journal of Public Sector Management.* 2008. Volume 21. No. 6, P. 573–585.

Volobuev V. Pedagogical conditions for the formation of the professional readiness of future border officers for project management

In the presented article, the problem of forming the professional readiness of future border officers for project management is updated.

Bibliographic sources of various types, such as monographs, dissertations, and articles, were analysed. The analysis touched on the achievements of not only domestic pedagogical science, but also foreign ones.

A hitherto unexplored question has been singled out, which has become the object of the author's scientific research.

The outline of the main material defines the concepts of “readiness”, “professional readiness”, “professional readiness of future border guards for project management” (process and result, but as a condition for the effective implementation of the opportunities and potential of the border guard in relation to implementation in state border protection bodies project management; it is a synergy of intellectual potential, personal characteristics of a border guard officer and life and professional experience formed in accordance with the requirements of the future professional activity of border guards; a professionally important personal characteristic that enables the implementation of a project approach in the management activities of the state border protection

body). Pedagogical conditions for the formation of professional readiness of future border guard officers for project management have been determined: development of motivation of border guard cadets to study the algorithm of actions in project activities; enrichment of the content of educational disciplines with examples of project management; the use of active methods in teaching cadets to make management decisions based on the project approach; expansion of professionally oriented practical educational activities of cadets and development of corporate culture.

Conclusions are formulated, which take into account the results of the conducted research.

Key words: *readiness, professional readiness, future border guard officers, professional activity, pedagogical conditions.*